

DOI 10.36074/21.08.2020.v2.26

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ХОДІ АДАПТАЦІЙНО- ІГРОВОГО ЦИКЛУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ORCID ID: 0000-0003-1584-7274

Толмачова Ірина Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти та освітнього менеджменту
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Люта Юлія Олександрівна

здобувач вищої освіти психолого-педагогічного факультету
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

УКРАЇНА

В Україні системно здійснюється освітня реформа. Мета, завдання, зміст та основні напрями її реалізації представлено у законі України «Про освіту», «Національній стратегії розвитку освіти в Україні», Концепції «Нової української школи» та інших документах. Початкова освіта України потребує суттєвих змін. Саме тому було розроблено Концепцію «Нова українська школа», у відповідності до якої початкову освіту реалізовано через два цикли (адаптаційно-ігровий та основний).

В умовах демократизації та гуманізації освіти до числа ключових завдань організації освітнього процесу в школі першого ступеня, які потребують постійного творчого аналізу та експериментальних апробацій, є розвиток пізнавальної активності у молодших школярів.

У результаті аналізу наукових досліджень та досвіду організації початкового навчання виявлено низку суперечностей між: розумінням ролі пізнавальної активності у освітньому розвитку молодшого школяра та недостатньою теоретичною розробленістю цього питання; потребою шкільної практики у нових дієвих інструментах розвитку пізнавальної активності у здобувачів освіти та недостатньою практичною розробленістю даної проблематики.

Метою дослідження є педагогічна характеристика процесу розвитку пізнавальної активності молодших школярів у ході адаптаційно-ігрового циклу початкової освіти.

У 2016 році було розроблено Концепцію «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [1]. Основними завданнями реалізації Концепції є: збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, забезпечення особистісного підходу, розвиток пізнавальної активності та здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, забезпечення психологічного комфорту учнів, вияв творчості дітей.

Зазначено, що «початкова освіта Нової української школи поділяється на два цикли: перший – адаптаційно-ігровий, який супроводжується навчанням через гру, та другий – основний, у якому вже формуються почуття відповідальності та самостійності» [1].

Метою адаптаційно-ігрового циклу початкової освіти є повільна послідовна адаптація дитини до освітнього середовища та найбільш природній вступ першокласника в шкільне життя.

Протягом свого життя людина постійно адаптується до зовнішнього середовища. Під адаптацією дітей до школи дослідники розуміють «процес звикання дитини до шкільних вимог і порядків, нового для неї оточення, умов діяльності» [2].

Подальше життя дитини (успішне навчання, розвиток та виховання) залежить від її адаптації в початковій школі. Тому необхідно створити особливе сприятливе шкільне середовище, у якому дитина зможе отримувати фізичний, пізнавальний та соціальний розвиток.

Зокрема, основними завданнями під час навчання першокласників є збереження психологічного здоров'я, всебічний розвиток дитини (соціальний, фізичний та психічний), моральне та духовне виховання.

Цілеспрямоване впровадження в освітній процес ігрової діяльності розвиває пізнавальну активність першокласників у адаптаційно-ігровий період, тому що саме гра є найприроднішим та найпривабливішим заняттям для маленьких учнів.

Ігрова діяльність має й величезне освітнє значення. Беручи участь в ігровій діяльності, учні отримують найрізноманітніші знання про явища та закони навколишнього світу. Ігрова діяльність сприяє розвитку спостережливості та здатності розрізняти індивідуальні особливості об'єктів, виявляти їх істотні ознаки. Отже, ігрова діяльність є основою і значно впливає на психічний розвиток молодших школярів у ході адаптаційно-ігрового циклу, удосконалюючи увагу учнів, мислення, творчу уяву, активізує пізнавальну діяльність.

Адаптаційно-ігровий цикл початкової освіти має свої особливості, а саме: визначення часу на виконання навчальних завдань, а також їх зміст відбувається з урахуванням особливостей учнів; інтеграція навчального матеріалу разом зі спорідненими предметами або його впровадження у вигляді модулів; обмеження обсягу домашніх завдань; організація навчання у класі або за його межами ігровими методами та через діяльність; незалежний вибір (створення) навчальних програм згідно зі стандартами освіти; впровадження описового формульованого оцінювання без використання традиційних оцінок задля підтримки впевненості та мотивації до пізнання учнів [1].

Нова парадигма освіти вимагає від початкової школи суттєвої зміни змісту освіти, забезпечення таких форм та методів розвитку пізнавальної активності учнів, які сприяли б формуванню в них навчальної самостійності, рефлексії та інших інтелектуальних умінь.

На думку В. Лозової, пізнавальна активність – це риса особистості, що виявляється в її ставленні до пізнавальної діяльності, яка передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності [3].

До проявів пізнавальної активності віднесено: інтерес, самостійність, відповідальність, оригінальність, допитливість, ініціативність, оптимальність, інтенсивність, сумлінність, енергійність та ін.

Науковцями визначено, що пізнавальна активність позитивно впливає на всі психічні та фізіологічні процеси та функції учня. Вона створює оптимальні умови для цілеспрямованого розвитку дитини, розкриває молодшого школяра як особистість, дисциплінує його мислення, навчає правильності думки, дає можливість проявлятися психічним процесам та визначає їх рівень та якість, навчає умінню об'єктивно оцінювати себе, будувати стосунки з іншими, жити за певними правилами.

Пізнавальна активність є головним засобом поліпшення, і в той самий час, показником ефективності освітнього процесу закладу загальної середньої освіти, оскільки вона: сприяє самостійному розвитку учнів, їхньої інтелектуальної творчості, прагнення та бажання до опанування змістом освіти; забезпечує сприятливі умови для навчання та виховання; спонукає вчителів до професійної самоосвіти, саморозвитку, пошуку шляхів та методів для досягнення високих результатів навчання.

В ході адаптаційно-ігрового циклу початкової освіти для цілеспрямованого формування пізнавальної активності в молодших школярів необхідно створити наступні психолого-педагогічні умови: організувати навчальні осередки та забезпечувати їх освітній потенціал; організувати та об'єктувати інтелектуальний пошук для дітей; організувати цілеспрямовану ігрову діяльність; надати школярам можливість виконувати цікаві та нетрадиційні завдання; забезпечити вертикальні та горизонтальні між предметні зв'язки; використовувати дієві інструменти педагогічного впливу, що допомагають зафіксувати наукові факти у свідомості дітей, поняття, висновки, які мають значення в системі змісту знань; цілеспрямовано організувати формування системи предметних та розумових дій; забезпечити формування індивідуальної освітньої траєкторії учня тощо.

У свою чергу, для реалізації даних умов учителям важливо використовувати відповідні педагогічні інструменти: організувати навчальну дискусію та пізнавальні ігри (творчі ігри, ігри з готовими правилами та настільні ігри, рольові ігри), забезпечувати ситуації новизни навчального матеріалу та його візуалізацію, спиратися на життєвий досвід учнів, пропонувати творчі завдання, тощо.

Таким чином, забезпечення пізнавальної активності молодших школярів у ході адаптаційно-ігрового циклу початкової освіти є важливим фактором покращення освітнього процесу, і, водночас, своєрідним маркером його результативності, оскільки вона стимулює розвиток навчальної самостійності, передбачає реалізацію пошуково-творчого підходу до оволодіння змістом освіти, спрямовує педагогів та учнів до самоосвіти.

Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо в аналізі методичних аспектів системного розвитку пізнавальної активності молодших школярів у ході адаптаційно-ігрового циклу на рівні різних освітніх компонент.

Список використаних джерел:

- [1] Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ. (2016). Вилучено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>
- [2] Нова українська школа: poradnik dla vchytelya / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД. (2019). Вилучено з :<https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnykdlya-vchytelya.pdf>
- [3] Лозова, В. І. (2000). Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Харків: ОВС.